

УДК 340.13:81'373.46

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.22>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПІД ЧАС ФОРМАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Степаненко Н.В.,*доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,**Університет економіки та права «КРОК»*

ORCID: 0000-0001-6216-2206

e-mail: nataliasv@krok.edu.ua

Степаненко Н.В. Особливості використання спеціалізованої термінології під час формалізації норм права в контексті юридичної техніки.

У статті розглянуто особливості використання спеціалізованої термінології під час формалізації норм права в контексті юридичної техніки. Визначено роль юридичної техніки у правотворчій діяльності та обґрунтовано її вплив на підвищення якості норм права. Проаналізовано такі категорії, як юридична техніка, формалізація та правова термінологія. Розкрито зміст і характерні властивості правової дефініції, окреслено значення юридичної техніки в правозастосовній діяльності. Серед основних проблем формалізації норм права виокремлено недостатнє використання спеціалізованої термінології, що зумовлює зниження рівня правової визначеності.

У ході дослідження надано характеристику проблеми надмірного використання спеціалізованої термінології, що призводить до плутанини у вживаних термінах і зниження рівня зрозумілості норм права для їх адресатів.

Під час аналізу проведеного дослідження встановлено, що сучасні умови формування вітчизняного законодавства потребують поглиблення наукових розвідок у сфері юридичної техніки. Правотворча практика вимагає наявності розвинутого методологічного інструментарію, пов'язаного з добром чітких і лаконічних формулювань правових приписів та юридичних термінів. Зазначене є необхідним для запобігання виникненню колізій у правовій сфері та підвищення рівня доступності правових норм для їх сприйняття учасниками правовідносин. При цьому певне розмиття галузевих меж може створювати підґрунтя для формування умов, за яких можливе як недостатнє, так і надмірне використання спеціалізованої термінології під час формалізації норм права. Реагування на зазначені ризики зумовлює постановку на порядок денний доктринальних дискусій щодо доцільності стандартизації юридичної лексики, головною метою яких є сприяння унормуванню вироблення правил та вимог юридичної техніки під час формування понятійно-категоріального апарату у правовій сфері.

За результатами дослідження сформульовано висновок про необхідність помірною та зваженого використання спеціалізованої термінології, в межах, обумовлених потребою забезпечення правової визначеності й упередження плутанини у термінах і зниження доступності права учасникам правових відносин.

Ключові слова: правотворчість, юридична техніка, нормотворча техніка, формалізація, термінологія, норма права, формальна визначеність, правова визначеність.

Stepanenko N.V. Peculiarities of using specialized terminology in the formalization of legal norms within the context of legal technique.

The article examines the peculiarities of using specialized terminology during the formalization of legal norms in the context of legal technique. The role of legal technique in law-making activity is defined, and its impact on improving the quality of legal norms is substantiated. The categories of legal technique, formalization, and legal terminology are analyzed. The content and characteristic features of legal definitions are revealed, and the significance of legal technique in law enforcement is outlined. Among the key problems of formalization, the insufficient use of specialized terminology is highlighted as a factor that reduces the level of legal certainty.

The study also addresses the issue of excessive use of specialized terminology, which leads to confusion in the applied terms and diminishes the clarity of legal norms for their intended recipients.

The analysis reveals that current conditions of national legislative development require further scientific exploration in the field of legal technique. Law-making practice demands a well-developed

methodological toolkit focused on selecting precise and concise formulations of legal provisions and legal terms. This is essential for preventing legal conflicts and enhancing the accessibility of legal norms for participants in legal relations. At the same time, the blurring of sectoral boundaries may contribute to the emergence of conditions under which either insufficient or excessive use of specialized terminology occurs in the process of formalizing legal norms. Responding to these risks raises the need for doctrinal debate regarding the advisability of standardizing legal vocabulary, with the primary objective of facilitating the development of consistent rules and requirements of legal technique in the formation of a conceptual and categorical apparatus in the legal domain.

Based on the study's findings, it is concluded that the use of specialized legal terminology must be moderate and well-balanced, within the limits determined by the need to ensure legal certainty, prevent terminological confusion, and maintain the accessibility of law for participants in legal relations.

Key words: lawmaking, legal technique, norm-making technique, formalization, terminology, norm of law, formal certainty, legal certainty.

Постановка проблеми. У сучасних умовах правотворчі процеси повинні забезпечувати завчасне запобігання випадкам некоректного тлумачення норм права, що може виникати внаслідок плутанини у юридичних термінах. Від цього значною мірою залежить розбудова вітчизняного законодавства, доступного для адресатів, що, своєю чергою, сприятиме поліпшенню сприйняття змісту законодавчих актів. Таким чином, центральною науковою проблемою, яка відображена у тематиці статті, є підвищення рівня правової визначеності у процедурах розроблення норм права.

Метою статті є аналіз існуючих підходів до вироблення правових дефініцій у контексті юридичної техніки в юридичній науці та формулювання пропозицій щодо вдосконалення правотворчої діяльності.

Стан опрацювання проблематики. У ході дослідження проаналізовано напрацювання таких науковців, як К. Адаскалиця, Н. Атаманчук, С. Бобровник, О. Дашковська, Т. Дудаш, А. Красницька, В. Кравчук, А. Колодій, Д. Манько, Л. Пригара, П. Рабінович, М. Савчин, О. Токарчук, С. Шестакова, І. Шутак та інші. При цьому слід констатувати, що у вітчизняній науці ця проблематика недостатньо досліджена та містить суттєві прогалини щодо підходів до використання спеціалізованої термінології під час формулювання правових приписів.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи соціальність призначення права як регулятора суспільних відносин, на перший план виходить необхідність приділення уваги оформленню правових приписів не тільки в належну форму, але і таку зовнішню форму, яка зробить правову норму зрозумілою та доступною для адресата. Тут важливу роль відіграють процеси формалізації загальнообов'язкових правил поведінки.

В загальному, формалізація в філософському енциклопедичному словнику трактується як сукупність пізнавальних операцій, що дозволяють абстрагуватися від значення понять і сенсу виразів наукової теорії для аналізу її логічних характеристик. У цьому процесі результати мислення передаються через точні поняття й твердження [1, с. 632]. При цьому фахівці виокремлюють правниче мовознавство, яке відносять до галузей лінгвістики, що вивчає мову, яка використовується у правничій сфері. Ця дисципліна включає такі основні складові, як правнича лексикологія і фразеологія, правнича граматика (до якої належать морфологія та синтаксис) та правнича стилістика, що узгоджуються з компонентами загального мовознавства. Правнича мова визначається як мова, якою користуються юристи у своїй професійній діяльності. Водночас термін «правова мова» розглядається як синонім таких понять, як «мова права» чи «юридична мова», зокрема, коли йдеться про її зв'язок із правовими аспектами. Це створює відмінність у лексико-термінологічному наповненні цих мов: наприклад, правова мова в основному містить термінологію, пов'язану з правом, тоді як правнича мова охоплює ширший спектр спеціалізованих термінів різних галузей, які мають значення для діяльності юриста, зокрема економічних, фінансових, медичних тощо [2].

Основним інструментом у процесі створення норм права є юридична техніка, вдосконалення якої має ґрунтуватися на чітко визначених стандартах [3, с. 93].

Так, юридична техніка виконує роль дисциплінуючого чинника й водночас слугує бар'єром та перешкодою для абстрактних претензій чи свавільних дій, спрямованих на захоплення правового простору, забезпечуючи розуміння конкретних умов застосування будь-якого правового акта, дії або ситуації. Відповідно до французької правової доктрини, юридична техніка сприяє дотриманню справедливості та ефективності правових норм, будучи засобом адаптації абстрактних формулювань до реальних обставин, які часто є складними для аналізу та вирішення. Її розглядають як сукупність інструментів формальної юридичної логіки, що характеризується стабільністю та запобігає свавільним діям з боку представників політичної влади [4].

Юридична техніка є інструментом, що забезпечує правотворчість такими якісними характеристиками, як узгодженість, чіткість, системність, стабільність, доступність і зрозумілість для адреса-

та. Отже, можна припустити, що такі категорії, як «юридична техніка» та «спеціалізована термінологія», відіграють визначальну роль у технології формалізації правил поведінки.

Д. Манько, досліджуючи методологічні засади вивчення юридичних алгоритмів і технологій формалізації права у вимірі юридичної діяльності, зазначає, що вивчення змісту та правової природи юридичних алгоритмів і технологій обумовлює потребу у формулюванні чіткого методологічного підґрунтя та розробленні визначень ключових термінів, понять і категорій [5, с. 6, 14-15].

У 2005 році постановою Кабінету Міністрів України було затверджено правила підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України, у яких, зокрема, визначено необхідність дотримання логічної послідовності, точності викладу, лаконічності проекту акта, а також виокремлено таку вимогу, як відсутність суперечностей, що передбачає недопустимість смислових протиріч у тексті акта, коли норми не узгоджуються між собою або взаємно виключаються. Забороняється також використання розмовної лексики й русизмів. Наголошено, що необхідним є застосування мовних засобів, які відповідають сучасним правописним нормам, та використання термінів у значеннях, закріплених у словниках [6].

Також у 2005 році Конституційний Суд України визначив, що з конституційних принципів рівності й справедливості випливає вимога визначеності, ясності й недвозначності правової норми, оскільки інше не забезпечує її однакового застосування, не виключає необмеженості тлумачення у правозастосовній практиці й неминуче призводить до свавілля [7]. Отже, Конституційний Суд України окремо наголосив на важливості використання спеціалізованої термінології для забезпечення точності формулювань нормативних приписів і, як наслідок, полегшення їхнього сприйняття учасниками правових відносин.

Численні дослідження інструментів формалізації норм права у вітчизняній правовій науці також підкреслюють роль юридичної техніки як засобу підвищення якості національного законодавства. Проте в академічному середовищі досі не сформовано єдиної усталеної дефініції цієї категорії, що значно ускладнює вироблення стандартів щодо створення зовнішньої форми правової норми.

Так, І. Шутак розкриває дефініцію «юридична техніка» як теоретико-прикладну юридичну науку, яка досліджує закономірності раціональної юридичної діяльності, пов'язаної зі створенням, тлумаченням і реалізацією права. У межах системи юриспруденції вона виконує завдання систематизації знань про методи й прийоми юридичної діяльності, сформовані як загальною теорією права, так і галузевими та прикладними юридичними науками [8].

К. Адаסקалиця визначає юридичну техніку формалізації норм права як сукупність правил, що надають праву формальної вираженості й виступають дієвим методологічним інструментом у процесі правотворчої діяльності. При цьому науковець посилається на позицію Європейського суду з прав людини, відповідно до якої встановлено загальне правило щодо рівня правової визначеності, якому має відповідати позитивне право. Зокрема, у справі *Steel and Others v. the United Kingdom* ЄСПЛ розтлумачив, що Конвенція містить вимоги до чіткості позитивного права, яка має «дозволити громадянинові, за належною порадою, передбачати певні наслідки певних дій». Таким чином, правова визначеність вважається забезпеченою, якщо «належа порада» дозволяє суб'єкту права передбачати правові наслідки своїх дій. У цьому контексті системність і визначеність як властивості права є взаємопов'язаними. Як зазначалося раніше, системність протидіє колізійності, яка є перешкодою у визначенні регулятивного змісту позитивного права, що, своєю чергою, є необхідною умовою забезпечення стандартів правової визначеності [9, с. 22].

Важливо виокремити як один із засобів юридичної техніки й такий інструмент, як правова термінологія. За своїм змістом вона становить сукупність правових термінів, що використовуються в юридичній мові, а також досліджує закономірності термінологічного наповнення та структури цієї мови. Однак часто поняття «правова термінологія» ототожнюють із «правовим термінознавством». При цьому правовий термін визначається як слово або словосполучення, що є узагальненою назвою певного правового поняття. Ці терміни застосовуються у мовах законотворчості, тлумачення закону, реалізації права, професійній юридичній мові та правознавчій науці. Правовим термінам притаманні як загальні характеристики, спільні для всіх термінів, так і спеціальні юридичні особливості [10, с. 511].

Незважаючи на широкий інструментарій правотворчості, основним засобом юридичної техніки залишається правова дефініція, вивченню якої приділено значну увагу у вітчизняній доктрині. Так, О. Дашковська зазначає, що дефініції становлять вагомий складовий елемент понятійного апарату законодавства, забезпечуючи його формальну визначеність. Разом з іншими правовими нормами вони спрямовані на роз'яснення понять, сформульованих законодавцем, і потребують удосконалення формулювання у мові сучасного українського законодавства. Норми-дефініції дозволяють уникати суперечливого тлумачення понять, забезпечують змістову завершеність регулятивних і охоронних норм, усувають прогалини та сприяють однаковості розуміння й реалізації правових норм. Авторка

визначає правову дефініцію як нормативно-правовий припис, що розкриває зміст правового поняття шляхом указівки на його основні юридично значущі ознаки або елементи з метою забезпечення єдності правового регулювання [11, с. 19, 22].

П. Рабінович та Т. Дудаш визначають правову дефініцію як логічно та граматично завершене судження, у якому розкрито зміст правового поняття через зазначення його суттєвих юридично значущих ознак. Дослідники виділяють загальні та спеціальні ознаки дефініції. Зокрема: 1) зміст має містити найважливіші юридично значущі ознаки або ознаку визначуваного поняття; 2) двочленна структура – визначуване поняття та його ознаки; 3) форма викладу не є уніфікованою; 4) може мати невизначену кількість застосувань; 5) можлива наявність загальнообов'язкового характеру через закріплення у юридичному акті [2].

Щодо видового різноманіття, то в юридичній науці пропонуються різні критерії класифікації правових дефініцій. Залежно від джерела, вони поділяються на юридично-практичні (легальні) та доктринальні. Юридично-практичні дефініції, у свою чергу, поділяються на правотворчі, офіційно-правотлумачні та правозастосовні. Якщо офіційно-правотлумачні чи правозастосовні дефініції зазвичай не включають норм права, то правотворчі дефініції фактично є нормативно-правовими приписами, що містять ключові юридично значущі риси понять для забезпечення узгодженості правового регулювання.

С.О. Шестакова серед особливостей юридичної термінології як спеціалізованої системи правових понять виокремлює: 1) однозначність – термін має позначати лише одне правове поняття, і навпаки; 2) системність – кожен термін є елементом певної терміносистеми, значення якого закріплюється й підтримується в цій системі; 3) дефінітивність – наявність визначення (нормативно-правового або доктринального); 4) сфери застосування – мова правотворчості, правотлумачення, правозастосування, правореалізації, професійна юридична мова та мова правничої науки.

Авторка наголошує, що понятійно-категоріальний апарат є невід'ємним атрибутом будь-якої галузі юридичної науки, оскільки сукупність понять, термінів і категорій формує основу для застосування норм права. Різномасштабне застосування одного й того самого терміна чи поняття в нормативно-правових актах різних галузей права, а іноді й у межах однієї галузі, свідчить про відсутність єдиних підходів у правозастосовній практиці. Відсутність взаємооднозначної відповідності між планом вираження та планом змісту (один термін – одне поняття), висока частотність цього явища вказують на стан становлення терміносистеми та характерну для цієї стадії невпорядкованість. Через відсутність раціональної організації юридична термінологія не є семіотично бездоганною системою, що зумовлює постійну потребу в її упорядкуванні, передусім у законодавстві [12, с. 73].

Слід зазначити, що розмежування юридичної техніки та юридичних технологій дозволяє уникнути термінологічних колізій. Юридична техніка охоплює сукупність правових засобів і матеріально-технічних ресурсів, необхідних для створення письмових правових актів. Натомість юридичні технології – це комплекс методів, прийомів, правил і методик, спрямованих на розроблення та супровід таких актів.

Л. Пригара слушно зазначає, що ефективність регулювання суспільних відносин значною мірою залежить від високого рівня юридико-технічної досконалості як нормативно-правових актів, так і актів правозастосування. Юридична техніка виступає інструментом, який забезпечує не лише якісне формулювання змісту юридичного документа, а й створює передумови для його адекватного розуміння суб'єктами права. Вона також сприяє коригуванню відповідних правовідносин згідно з вимогами правових норм. Таким чином, можна стверджувати, що інститут юридичної техніки у сфері правозастосування виконує важливу функцію формалізації документів для належного відображення волі суб'єкта правозастосування та донесення її змісту до свідомості осіб, на яких поширюється дія цих актів. Водночас ефективність правозастосовної діяльності значною мірою залежить від рівня науково обґрунтованого вивчення інституту юридичної техніки правозастосовних актів. Цей інститут виконує роль одного з ключових засобів забезпечення повноти й реальності реалізації правових норм [13].

О.В. Токарчук підкреслює, що юридична техніка суттєво впливає на процес реалізації права. Формуючись як окремий інститут, вона функціонує відповідно до потреб практичного застосування як ключовий інструмент структуризації правових актів і надання їм статусу офіційно визнаних документів. З іншого боку, юридична техніка виступає засобом обміну правовою інформацією, у тому числі на міжнародному рівні, сприяючи зближенню національних правових систем і гармонізації розвитку законодавства з міжнародними нормами.

Вплив юридичної техніки автор вбачає також у правозастосовній діяльності, адже саме цей інструмент забезпечує правильне тлумачення правових норм, закріплених у законодавчих актах, та їх коректне застосування. Це, своєю чергою, становить основу для прийняття рішень у правозастосуванні, здійснення юридичних дій та використання механізмів правового захисту як для фізичних,

так і для юридичних осіб. Системний вплив юридичної техніки на процес законотворчості виявляється у здатності правильно формувати й структурувати нормативний матеріал для створення нових правових актів [14, с. 61].

Поштовхом у сучасних процесах правотворчості став прийнятий 24 серпня 2023 року спеціалізований Закон України «Про правотворчу діяльність» № 3354-IX [15]. Аналізуючи норми цього закону, Н. Атаманчук зазначає, що вони спрямовані на вдосконалення як процесу створення норм права, так і правозастосовної практики. Це обумовлює необхідність забезпечення системності, повноти, логічності та відповідності законодавства загальноновизнаним міжнародним і європейським стандартам, адже саме впорядкована правотворча діяльність є ключовим чинником підвищення якості нормативно-правових актів [16].

Закон України «Про правотворчу діяльність» № 3354-IX ґрунтується на загальноновизнаних засадах теорії правотворення, нормотворчості та законотворчої практики. У преамбулі закону передбачено активну участь громадянського суспільства у процесі правотворчої діяльності та підвищення якості національного законодавства, що відображає ключовий принцип співпраці держави і громадянськості у формуванні правових норм. Як підкреслює А. Колодій, у преамбулі міститься визначення основних правил техніки нормопроєктування, що є невід'ємною структурною складовою процесу створення правових норм [17, с. 29-30].

Водночас, як відзначають фахівці, національний контекст правотворчості характеризується відсутністю єдиного підходу до організації діяльності органів публічної влади в цій сфері, а також існуванням значних прогалин у правовому регулюванні, суперечливістю правозастосовної практики та недостатністю механізмів обліку і державної реєстрації нормативно-правових актів [18].

Висновки. Вивчення основних елементів юридичної техніки як системи правил і прийомів підготовки проектів нормативно-правових актів, що забезпечують максимально коректну відповідність форми нормативних положень їхньому змісту, простоту викладу, доступність для розуміння та повноту охоплення питань, які належать до предмета правового регулювання, дає підстави сформулювати низку висновків і пропозицій щодо вдосконалення підходів до правотворчої діяльності. Зокрема, йдеться про необхідність помірного та зваженого використання спеціалізованої термінології – у межах, продиктованих потребою забезпечення правової визначеності, запобігання термінологічній плутанині та підвищення доступності права для його адресатів. Це, у свою чергу, сприятиме покращенню якості законодавства України.

Крім того, у процесі формалізації норм права пріоритетними мають бути такі характеристики правових приписів, як чіткість, логічність, лінгвістична узгодженість, доступність для сприйняття, а також уникнення надмірного вживання вузькопрофільних термінів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
2. Рабінович П.М., Дудаш Т.І. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 17–29.
3. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник / А.В. Красницька. 2-е вид., допов. і перероб. К.: Парламент. видавництво, 2006. 538 с.
4. Савчин М. Методологія порівняльного правознавства у контексті зближення правових культур та соціогуманітарного виміру права. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку*: Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, О.В. Кресіна; Упор. О.В. Кресін, О.М. Редькіна, за участі К.О. Черніченка. К.: ІДП ім. В.М. Корецького НАНУ, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Київський університет права НАНУ, 2006. С. 136–144. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/handle/lib/5229> (дата звернення: 12.06.2025).
5. Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності: монографія / Д.Г. Манько. Одеса: Фенікс, 2019. 320 с.
6. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: постанова. Кабінет Міністрів України від 6 вересня 2005 року № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/870-2005-p> (дата звернення: 20.06.2025).
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. Верховна Рада України. Сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

8. Шутак І.Д. Юридична техніка і технологія: теорія і практика застосування. *Юридична техніка і технологія : теорія і практика застосування*: Тези доп. та повідомл. учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24-25 лист. 2016 р.) / за заг. ред. І.Д. Шутака. Х.: Право, 2016. 228 с.
9. Адаскалиця К.К. Співвідношення системності та формальної визначеності як властивостей права в контексті формалізації норм права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Том 1, № 87. 2025, с. 15–22. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324463/314571> (дата звернення: 18.06.2025).
10. Юридична енциклопедія: у 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 2003. Т. 5. 736 с.
11. Дашковська О.Р. Правові дефініції як різновид нормативних приписів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2012. Вип. 3. С. 16–23. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3918/1/Dashkovska_16.pdf (дата звернення: 21.06.2025).
12. Шестакова С.О. Особливості юридичної термінології як спеціалізованої системи правових понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2018. № 33, том 1, с. 71–73. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v33/part_1/21.pdf (дата звернення: 22.06.2025).
13. Пригара Л.І. Юридична техніка актів правозастосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2008, 244 с.
14. Токарчук О.В. Дотримання правил юридичної техніки як запорука ефективної роботи органів публічної влади. *Нове українське право*. Київ: Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України, 2025. Вип. 1. 254 с. С. 56–62. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/issue/view/26> (дата звернення: 23.06.2025).
15. «Про правотворчу діяльність»: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. Верховна Рада України. Сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 25.06.2025).
16. Атаманчук Н. Правотворча діяльність органів Державної податкової служби України: теоретико-правові аспекти. *Нове українське право*. 2024. № 2. С. 42–49.
17. Колодій А. Закон України «Про правотворчу діяльність» – основа реформування правової системи України. Закон України «Про правотворчу діяльність» як механізм удосконалення правотворчого процесу в Україні: збірник матеріалів Науково-практичного круглого столу, м. Київ, 12 квітня 2024 р. Київ: Інститут правотворчості та науковоправових експертиз НАН України, 2024. С. 27–35.
18. Науково-практичний коментар Закону України «Про правотворчу діяльність» / за заг. ред. Р. Стефанчука. Київ: Ліра-К, 2024. 576 с.